

ARXIUS I DIDÀCTICA DE LA HISTÒRIA AL BAIX LLOBREGAT

GEMMA TRIBÓ TRAVERIA

LA SITUACIÓ AL BAIX LLOBREGAT: EL PUNT DE PARTIDA

D'ençà la transició democràtica s'ha creat una àmplia xarxa d'arxius municipals i comarcals i s'ha reflexionat sobre la funció cultural i educativa dels arxius.¹ Actualment, malgrat que hom observa una preocupació per millorar l'ensenyament de la història, ens manquen reflexions globals que vinculin l'explotació didàctica dels arxius i la innovació de l'ensenyament de la història. Únicament algunes experiències concretes, vinculades a arxius municipals o comarcals, trenquen aquest trist panorama.²

La inexistència d'una relació estable i creativa entre arxius i ensenyament de la història al Baix Llobregat i arreu de Catalunya s'explica, en part, per la juvenesa de la xarxa d'arxius i per la dificultat d'aplicació del mètode d'investigació amb fonts primàries a l'aula. Els arxivers no han disposat, i no disposen encara, de les condicions adequades per dedicar-se a l'objectiu d'explotar didàcticament els seus fons; això vincularia de manera més viva l'Arxiu a la comunitat però comportaria rebre població escolar i, actualment, els espais dels arxius no estan concebuts amb finalitats educatives.

Altres circumstàncies ajuden a entendre la precarietat en què es troba la relació arxiu-escola a la comarca: els docents són divulgadors del coneixement històric, però no investigadors; això genera desconfiança i inseguretats a l'hora d'utilitzar fonts d'arxiu a classe; els arxivers desconeixen el currículum escolar i les necessitats de les escoles, fet que no facilita la interacció arxiu-escola, i, en síntesi, no hi ha tradició d'equips mixtos d'arxivers i docents, que facilitaria la relació arxiu-escola. Paradoxalment, aquests darrers anys, la presència de fonts històriques dins l'aula s'ha incrementat, tant a partir de propostes pedagògiques innovadores,³ on l'alumne ha de construir el coneixement històric a partir de les fonts, com gràcies a llibres de text que n'inclouen en abundància.⁴ Però són iniciatives realitzades des del món editorial, al marge de la relació arxiu-escola.

La present reflexió vol ajudar a fonamentar una relació més estable i creativa arxiu-escola a la comarca, pensant en com millorar la didàctica de la història i innovar la didàctica del coneixement social, perquè els arxius, a més d'un fons històric, disposen d'un fons viu que permet estudiar i plantejar investigacions sobre problemes socials que la mateixa comunitat està intentant resoldre.

UNA NOVA CONCEPCIÓ DE LA RELACIÓ ARXIU-ESCOLA

La concepció tradicional de l'arxiu, concebut com a dipòsit de documents ordenats en funció del servei a l'Administració i als investigadors, ha canviat. Els arxius han ampliat les seves funcions i, a més d'organitzar i conservar documentació, han assumit progressivament la funció de difondre-la, i s'han convertit en agents de divulgació cultural. Tots coneixem com les arxiveres i els arxivers de la comarca han actuat de dinamitzadors i organitzadors de nombroses exposicions, conferències, premis, etc., que han fet desvetllar la vida cultural dels pobles.

Els arxius que més s'adiuen a aquesta nova funció són els que tenen al darrere una comunitat viva, un poble, una ciutat, un barri, una comarca. La majoria d'arxius municipals del Baix Llobregat són unitaris: integren fons històrics i fons administratius. Fins fa poques dècades únicament el fons històric era consultat per usuaris aliens a l'Administració, que solien ser historiadors. Alguns arxius de la comarca han separat el fons històric de l'administratiu, separació que pot facilitar-los la tasca de divulgació cultural dins la comunitat: Viladecans, Sant Boi de Llobregat o Cornellà de Llobregat en són alguns exemples.

Aquests darrers anys, a més del tradicional servei a l'Administració, els arxius municipals estan assumint una funció educativa que convé que ens plantejem. Mentrestant, la majoria d'arxius són per la seva pròpia naturalesa, antipedagògics, atès que responen encara,

Materials
didàctics

quant a concepció i espai, únicament a les funcions tradicionals.

Compartim el plantejament de J. Boadas quan proposa una explotació integral de l'arxiu que «pot permetre una divulgació coherent i eficaç dels nostres equipaments i de la documentació que custodien».⁵ El nou servei de difusió cultural que progressivament van assumint els arxius ha de ser planificat de manera integral i aconseguir que tant les publicacions periòdiques com els cursos, exposicions i conferències, i per descomptat el servei educatiu, tinguin el màxim de connexions i relacions entre si i amb la comunitat a la qual s'adrecen, i aconsegeix la complicitat i col·laboració dels ciutadans.

Materials didàctics

Aquests canvis han afectat tots els arxius, però s'han manifestat amb més força en els arxius més arrelats a la comunitat: els arxius municipals, de districte, de la ciutat i comarcals. En el cas dels arxius municipals la relació arxiuescola és particularment interessant.

La interacció arxiu-societat és la causa de l'aparició de les noves funcions culturals i educatives dels arxius. Aquesta necessitat de servei a la comunitat com a equipament cultural s'està discutint en aquests moments arreu d'Europa on la presència d'arxius ben organitzats és més vella que aquí. A Anglaterra fins i tot s'ha plantejat la necessitat de fer màrqueting i publicitat dels arxius.⁶

Els arxius de la comarca són força actius, editen butlletins i revistes, organitzen cursos, exposicions i conferències. És de destacar la convocatòria de cursos d'iniciació a la recerca històrica organitzats per l'Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de Llobregat i amb el suport del Consell Comarcal. El primer fou de caràcter general i els altres han estat temàtics, com el que s'ha fet sobre la història de les dones amb col·laboració de la Fundació Utopia-Joan García-Nieto, de Cornellà de Llobregat. Aquests cursos poden obrir portes a la utilització de fons d'arxiu i servir per consolidar la tradició de recerques col·lectives que ja existeix a la comarca, fomentada pel Centre d'Estudis Comarcals. És interessant comprovar que inclouen una reflexió sobre la seva aplicació didàctica. Comença a ser habitual que quan un arxiu participa en l'organització d'un esdeveniment cultural es tingui present la població escolar que en gaudirà i es publiquin guies didàctiques, com ha succeït en el cas de l'exposició del pintor Miquel Carbonell i Selva a Molins de Rei (abril-maig de 1997), però que és freqüent a altres arxius de la comarca. D'exemples sobre el dinamisme cultural dels arxius de la comarca n'hi ha diversos. El centenari del cinema ha estat una efemèrides molt celebrada: l'arxiu de Sant Boi ha organitzat una exposició, el del Prat ha realitzat una tasca de recopilació d'imatges i pel·lícules, feina que també ha promogut l'arxiu de Molins de Rei conjuntament amb una exposició.

Els arxius d'Esplugues i Sant Just han organitzat una exposició sobre el transport. A Viladecans l'Arxiu Històric de la Ciutat va organitzar el setembre de 1996, una exposició titulada *La gestació de Viladecans. Dels orígens a 1746*.

Darrerament l'Arxiu de Cornellà, amb el suport del Consell Comarcal, ha convocat les primeres Jornades de Patrimoni de la Comarca per al 1998. Malgrat que a la convocatòria també es tenen presents altres arxius i institucions, hagués estat més integrador fer la convocatòria coordinant els museus i arxius de la comarca.

En resum, la nova relació arxiu-societat inclou una diversitat de funcions: tradicionals o de servei a l'Administració i als investigadors; noves o de divulgació cultural adreçades a la comunitat; d'aquestes n'hi ha que tenen com a receptors els escolars. És d'aquestes darreres i en l'àmbit de la comarca de ciutadans en general i les que tenen com a receptors als les que ens convindria obrir un debat per posar-nos a treballar. Creiem que un bon camí per avançar seria crear serveis pedagògics als arxius locals i dinamitzar l'elaboració de materials didàctics que utilitzin fonts primàries dels arxius locals i comarcals.

LES POSSIBILITATS DIDÀCTIQUES DELS ARXIU A LA COMARCA

Un arxiu està integrat per un conjunt de documents produïts per «una institució o persona en l'exercici de les seves funcions, organitzats i custodiats per a poder ser consultats amb una finalitat científica, divulgativa i informativa»;⁷ per tant, la documentació que serveix és un reflex de la institució que el genera. No és una aportació espontània o arbitrària del passat al present, com succeeix amb les fonts materials que trobem als museus, sinó que els fons dels arxius, majoritàriament documentals, segueixen unes pautes d'elaboració marcades per la persona o institució que els origina i el marc històric del moment.

Hi ha arxius de diferents tipologies, segons la persona o institució que els generi. Alguns s'adapten més fàcilment, tant per la seva ubicació com per la seva configuració, a les demandes de l'escola. L'acció didàctica és més fàcil de desenvolupar als arxius públics, que tenen possibilitats d'accés i consulta. I els que es troben més a l'abast dels ensenyants, per raons territorials, són els municipals i els comarcals. Tant per raons pragmàtiques com les esmentades, com per raons psicopedagògiques i sociològiques, tot sembla indicar que els arxius més a l'abast per innovar la didàctica de la història i per ser explotats des de l'escola per construir coneixement social, són els municipals i els comarcals.

Quines possibilitats didàctiques ofereixen els fons dels arxius municipals i de l'arxiu comarcal? Quins nuclis temàtics relacionats amb el currículum escolar poden ser estudiats amb les fonts primàries dels nostres arxius? Quins períodes històrics són els més adients?

Els arxius municipals són com llibres oberts sobre la vida del poble i tenen un potencial de dinamització cultural, en relació amb la identitat de la comunitat, que facilita l'assumpció de la nova funció educativa i l'explotació didàctica de les fonts primàries que contenen, tant per a l'ensenyament formal com per a l'informal. En aquest article només ens referim a l'ensenyament reglat.

Des d'un punt de vista temàtic els fons dels arxius municipals i comarcals permeten treballar gran diversitat de problemes. En relació amb la informació que ens aporten els diversos documents suggerim els temes d'estudi següents, adaptables al currículum escolar:

Demografia: Empadronaments, censos i registres de població.

Estructura econòmica: Cadastre, amillaments, consums, cèdules, llistes de contribuents, llibres de transaccions municipals, registres industrials i de comerços, tot tipus d'informació fiscal o parafiscal, serveis agropecuaris.

Vida política local: Llibres d'actes, resolucions d'Alcaldia, comissions de govern, decrets, bans, seguretat pública, resolucions i llibres d'acords, llistes electorals, resultats electorals.

Creixement urbà: Obres municipals, llicències d'obres.

Sanitat: Clavegueram, informes mèdics.

Condicions de vida: Beneficiència, proveïments, lloguers dels serveis municipals (carnisseria, fleca, etc.).

Vida associativa i cultural: Programes de festa major, de teatres, de corals, de partits polítics i d'organitzacions sindicals.

Poder local/poder de l'Estat: Correspondència, serveis militars, repartiments extraordinaris, actes d'ajuntaments i juntes locals.

Guerres: Bans, correspondència, quintes extraordinàries, repartiments, abastiments militars i serveis, requisos militars.

Alguns d'aquests temes poden ser tractats a primària, de manera molt senzilla i amb poques variables, preferentment temes relacionats amb les condicions de vida. A secundària es poden realitzar projectes de treball més globals o d'investigació on s'hagin d'inter-relacionar més variables.

A l'arxiu l'alumne podria treballar la història de Catalunya o la història general, tot reconstruint la

història de la seva comunitat –al costat del professor d'història assessorat per l'arxiver–, com si estigués al laboratori amb el professor de química fent pràctiques de química.

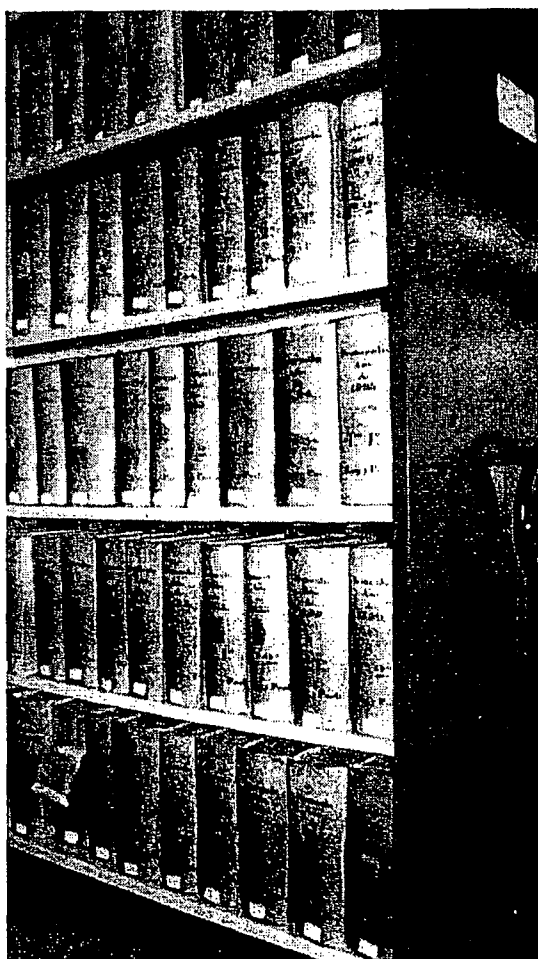
A secundària l'amplitud temàtica del currículum de ciències socials s'adiu amb la proposta indicada.⁸ Com que es tracta d'un currículum obert és factible proposar un crèdit de síntesi, al final d'un cicle de l'ESO o al batxillerat, fonamentat amb fonts de l'arxiu local o comarcal, o bé elaborar un crèdit variable.

Als pobles o viles on l'arxiu parroquial no estigui malmés, el tema de demografia pot ser treballat a partir dels llibres de baptismes, de casaments, de defuncions, a vegades des de l'edat mitjana. Per a l'estudi de les mentalitats la iconografia de les esglésies i els exvots són un bon camí per acostar-nos a l'imaginari col·lectiu.

La majoria d'arxius municipals van néixer al segle XIX, arran de la consolidació del nou règim municipal creat per l'estat liberal; això explica que a partir d'aquest segle els fons siguin més rics i que el període històric més adient sigui el contemporani.

Materials didàctics

Les estanteries dels arxius custodien la Història

La riquesa dels fons documentals està condicionada per dos factors: el moment de creació de l'arxiu i els impactes bèl·lics contemporanis. Pel que fa als arxius municipals, la guerra del francès i les carlinades provocaren la desaparició de molts fons. Els arxius parroquials foren més afectats a la darrera Guerra Civil.

El 1988, d'un conjunt de 47 arxius municipals de la província de Barcelona, 18 diuen que inicien el fons documental abans del segle XVIII (entre el XII i el XVII); 7 ho fan al segle XVIII; 7, al segle XIX, i 3, al segle XX.⁹ Al Baix Llobregat la situació és bastant propera a aquesta descripció provincial. Són excepcionals els arxius amb fons medievals o moderns. Alguns arxius municipals inicien els seus fons a principis del segle XVIII, amb documentació del nou cadastre. La documentació del segle XIX és present a tots els arxius i les sèries del XX són més o menys completes.

Quant a arxius parroquials, cal esmentar per la seva riquesa el de Sant Boi de Llobregat i el de Begues, que conserven sèries medievals. Dissortadament els fets que succeïren a la insurrecció feixista del juliol de 1936 foren molt destructius i molts arxius parroquials del Baix Llobregat desaparegueren.

En alguns municipis podríem realitzar treballs d'història local remuntant-nos a l'edat mitjana. Intentar fer treballs escolars amb fons dels segles XII o XIII ens comportarà dificultats d'adaptació didàctica, com ara l'anàlisi del suport del document o la necessitat de conèixer paleografia i llatí, fets que, sovint exigeixen ajudes alienes.

Per iniciar treballs amb la població escolar recomanem utilitzar els fons dels arxius municipals i comarcals d'edat contemporània, que són més abundants i presenten menys dificultats d'adaptació didàctica. Amb assessoraments d'arxivers i d'investigadors especialitzats hom pot plantejar-se abordar etapes més llunyanes, però les dificultats didàctiques i els processos de transcripció o d'adaptació a vèncer seran més elevats.

A FAVOR DE LA UTILITZACIÓ DIDÀCTICA DELS ARXIS MUNICIPALS I COMARCALS

Des que a arreu d'Europa, a finals dels anys cinquanta, alguns nuclis de professors d'història van intentar millorar la didàctica de la història utilitzant amb els seus alumnes la metodologia de l'investigador, l'explotació didàctica de les fonts primàries va començar a prendre embranzida. En el cas de França la creació de serveis pedagògics als arxius departamentals i locals estimulà els treballs d'història local i, més endavant, a partir del maig del 68, la introducció de les *activités de l'éveil* va facilitar les activitats de descoberta de l'entorn i els treballs als arxius municipals.¹⁰ A Anglaterra s'emprà el

mètode de l'historiador com a eina per què l'alumne accedís al coneixement històric, platejament afavorit per corrents historiogràfics vinculats a l'esquerra i al conreu d'una nova història local.¹¹ A Itàlia els treballs promoguts pels instituts Gramsci i els instituts de la *Resistenza* s'orientaren en la mateixa línia.¹² Segons R. Alberch el model seguit a França i a Anglaterra per a la utilització didàctica dels fons dels arxius locals i comarcals és més organitzat, i d'abast estatal, que les fórmules emprades a Alemanya, Itàlia o els països de l'est. L'element en comú de totes aquestes experiències didàctiques és el conreu de la història local o comarcal, que esdevé el marc idoni per construir coneixement històric amb els alumnes, sovint de manera participativa i democràtica.

De raons, des de l'escola, a favor de l'explotació didàctica dels arxius municipals i comarcals n'hi ha moltes. Des d'un punt de vista sociològic cal contextualitzar el procés educatiu i promoure un ensenyament que tingui present els objectius socioafectius d'arrelament al medi i faciliti la reconstrucció de la memòria col·lectiva trencada pels grans canvis socioeconòmics del segle XX. D'altra banda, els nous corrents pedagògics promouen l'educació en l'esperit crític i la presa de decisions. La nova concepció dels continguts inclou l'educació de les actituds i els valors socials. L'escola ha de buscar la coherència entre el coneixement escolar i el comportament social, i per fer-ho cal desenvolupar la capacitat per analitzar problemes socials i prendre decisions¹³ i, a més, aplicar-les, encara que només es tracti de recollir un paper o plantar un arbre després d'haver reflexionat críticament sobre la degradació mediambiental.

El treball a l'arxiu local o comarcal, amb fons d'arxiu sobre problemes actuals i realitats conegudes per l'alumne, té la càrrega socioafectiva que fa que l'alumne se senti identificat i implicat amb allò que estudia. L'àmbit local i comarcal és indicat per passar a l'acció, cercant solucions als problemes socials analitzats. La documentació viva de l'arxiu sobre els problemes actuals pot ajudar molt a l'hora d'educar en valors socials i de treballar les actituds de participació i implicació responsable en els problemes socials.

La reforma educativa situa a nivell d'igualtat els continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals. La generalització d'aquest element innovador, sense una comprensió del caràcter analític i previ a la intervenció pedagògica, pot conduir a confusions. La sobrevaloració dels procediments deslligats dels conceptes pot fer caure el professor d'història en un activisme didàctic absurd. I els treballs amb fons d'arxius locals i comarcals poden convertir-se en un parany, ja que s'adapten molt bé al tractament procedimental. És convenient que el professor d'història, o de qualsevol disciplina social, que vulgui treballar amb documents

d'arxiu tingui clar què vol ensenyar i quines capacitats intel·lectuals vol incentivar en els seus alumnes.

Les habilitats cognitives vinculades a la construcció de coneixement (definir un problema, recollir informació i interpretar-la, platejar una hipòtesi, validar-la o invalidar-la, defensar públicament les conclusions o tesi) treballades a l'aula a partir d'un projecte de treball protagonitzat pels alumnes, amb diversitat de fonts, ajudaran l'educació de la tolerància i el relativisme. Els mateixos alumnes descobriran que tot coneixement és un producte social, que podria ser diferent en funció de les fonts utilitzades i la seva interpretació.

Des de l'epistemologia històrica la nostra proposta es fonamenta en la revisió crítica de la concepció de la història total,¹⁴ que entén el coneixement com una integració de diversos coneixements socials, mentalitats, economia, demografia, vida associativa i comportaments polítics... L'alumne, simulant el treball de l'historiador, haurà de construir una visió sintètica i global després de fer parlar les fonts, és a dir, quan hagi contrastat els seus interrogants amb la informació que li ofereixen les fonts. Des d'aquesta opció, les dimensions del medi comarcal i, segons la temàtica, del local són adients per interrelacionar les múltiples variables que conformen el coneixement històric i social.

Els estudis d'història local i/o comarcal, guiats per aquest principi disciplinar, han de cercar en tot moment la transferència del problema estudiat al coneixement històric general.¹⁵ El professor ha de guiar l'estudi local amb una visió global del coneixement històric. Sense interrelació de variables, sense síntesi i sense transferència a la història general, la història local pot convertir-se en un pretext per portar d'excursió els alumnes, per visitar o treballar l'arxiu del poble, però sense assolir la construcció de coneixement històric.

Millorar la didàctica de la història i del coneixement social a partir de la utilització de fonts primàries dels arxius locals i comarcals té avantatges, però també té inconvenients. El primer inconvenient és que el professor no està habituat a anar a l'arxiu i, a més, ha de dedicar bastantes hores a la preparació del treball de recerca amb fonts. El nou currículum, com que és obert, li facilita la possibilitat de programar lliurament —crèdits o unitats didàctiques—, si compta amb el consens dels seus companys de claustre, ja que es tracta d'una decisió col·legiada dins el projecte educatiu de centre.

Un altre inconvenient és que, si no s'adopta una visió d'història global

i amb capacitat de transferència, hom pot caure en la microanàlisi històrica estèril, que tantes pàgines ha omplert amb el nom d'història local.

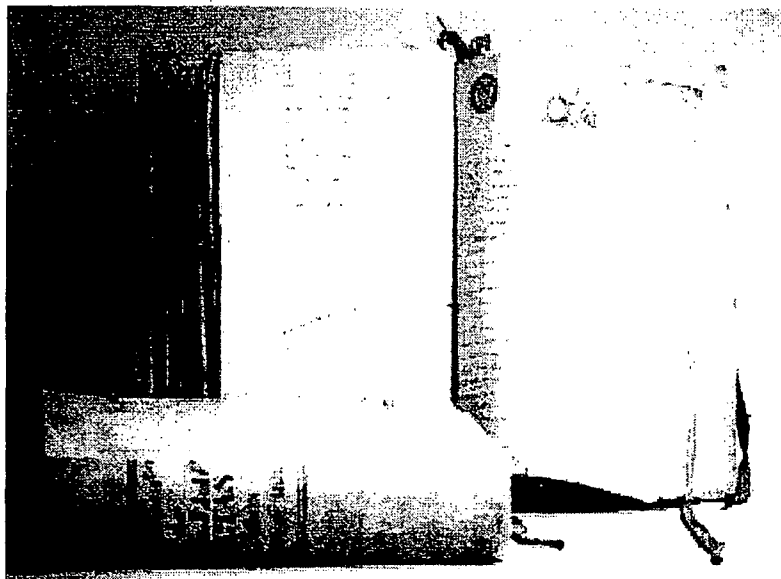
Finalment, l'emfasització dels procediments pot induir a una utilització d'aquests procediments sense una reflexió conceptual prèvia, conduint els treballs d'història local cap a un procedimentalisme desorientador. També hem d'evitar perills com ara la mitificació de les fonts o la idealització del passat de la pròpia comunitat, ja que habitualment la bibliografia d'història local n'és procliva.

Al costat d'aquests inconvenients cal que també recordem els avantatges. Programar recerques d'història local o comarcal pot ser el fonament d'un mètode didàctic que ajudi l'alumne a analitzar globalment els problemes socials, que li faciliti la pràctica d'habilitats cognitives pròpies del pensament científic i que li afavoreixi la intervenció social, en la mesura que la implicació afectiva entre l'alumne i l'objecte d'estudi és elevada. L'anàlisi crítica de les fonts allunyen l'alumne de l'adoctrinament polític, i el predisposen per al relativisme cultural i el pluralisme. L'ajuden a organitzar el mapa temporal i espacial personal i a situar-lo en l'espai i el temps social, facilitant la seva socialització com a futur ciutadà.

L'ESPECIFICITAT DE LA RELACIÓ ARXIU-ESCOLA: LA CREACIÓ DELS SERVEIS DIDÀCTICS

Si els arxius han començat a actuar com a agents de divulgació cultural al si de la societat, els arxius municipals han de servir de manera concreta perquè els membres de la comunitat, de la qual vetllen el patrimoni, prenguin consciència de la valua de les fonts i

Llibres d'actes del s. XIX (ACSFC)

documents que l'arxiu serva. A l'arxiu municipal hi ha recollida la identitat col·lectiva que els vilatants i les vilatanes han de conèixer, i els ciutadans del futur són els infants d'avui, als quals cal arribar a través de l'acció pedagògica de l'arxiu. La relació arxiu-escola adquireix un caràcter específic que mereix que hi esmercem esforços de reflexió i acció, tant per la banda dels arxivers com per la banda dels docents.

La creació d'equips mixtos ensenyants-arxivers sembla dibuixar nous horitzons en la relació arxiu-escola. Potser cal iniciar una etapa que consolidi els fonaments d'uns futurs serveis didàctics dels arxius de la comarca.

Les primeres experiències didàctiques, que han ajudat a reflexionar i sentar les bases d'una relació positiva entre els arxius i les escoles de l'entorn, van ser possibles gràcies a una gran dosi de voluntarisme d'ensenyants i arxivers. S'endegaren amb molta il·lusió, però només aquelles que van comptar amb suport institucional o amb un bon plantejament didàctic reixiren, malgrat que no totes subsisteixin, com els casos de Cervera i Sant Feliu de Guíxols. Malauradament altres intents han acabat en una experiència puntual, i el desencís i la frustració han seguit als esforços generosos dels qui l'havien iniciat.

Què cal per organitzar un bon servei didàctic en un arxiu municipal o comarcal? El primer que cal és un bon *projecte didàctic* fruit de la reflexió i col·laboració entre ensenyants i arxivers. Certament, perquè aquest projecte sigui aplicable i se'n pugui beneficiar la població escolar, cal que l'arxiu compti amb personal especialitzat, responsable del projecte, disposi d'una aula o espai adient per rebre-hi els alumnes i tingui assignat un pressupost. La relació arxiu-escola s'articula en tres fases: la tria de documents, adequar-ne la presentació i adaptar-los al currículum escolar.¹⁶ Tot projecte didàctic d'explotació dels fons arxivístics ha de tenir present aquests tres passos, que s'han de dissenyar en un equip mixt d'arxivers i docents, però on el paper dels arxivers i els docents variarà. En la primera fase la responsabilitat de l'arxiver és més elevada que en les altres dues; de fet, la tercera part correspon sobretot al docent i la intermèdia és la més compartida.

Així doncs, per promoure la creació de serveis didàctics als arxius locals o als comarcals caldrà crear primer equips de treball mixtos de docents i arxivers, que concretin un projecte didàctic i posin fil a l'agulla per executar-lo. El sentit comú indica que grups de professors de secundària o de mestres de primària, o ambdós conjuntament, col·laborant amb l'arxiu del poble o de la comarca, poden crear materials d'aprenentatge per als alumnes o proposar-los treballs de recerca amb fons d'arxiu, que permetran millorar la didàctica de la història tot investigant sobre temes d'història local o

comarcal. Com fer-ho dependrà de l'etapa educativa, de la infraestructura de l'arxiu, de la selecció de materials i del conjunt de variables que hem anat analitzant.

Si farem primer una visita a l'arxiu per entrar en contacte amb els documents originals, si després treballarem a classe amb un dossier de documents fotocopiats o si començarem el treball visionant un vídeo o analitzant els documents d'una carpeta didàctica sobre els fons de l'arxiu o a partir d'un taller temàtic d'un grup de treball, de tot això només té sentit parlar-ne quan es disposi d'un projecte didàctic global fruit de la reflexió conjunta entre ensenyants i arxivers. Sense idees, sense projectes i sense equips mixtos no hi ha possibilitats de crear serveis didàctics als arxius municipals i comarcals.

BIBLIOGRAFIA

- ¹ ALBERCH, R. - BOADAS, J.: «La función cultural de les archivos», *Irargi* (1991).
- ² CUÑE, B.- SALAT, M.T. - MONTAGUT, M.D.: «Organització del Servei Educatiu a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera», *Revista Catalana d'Arxivística*, lligall 4 (1991), pàg. 169-174.
A Sant Feliu de Guíxols s'ha endegat una experiència semblant pel seu caràcter d'oferta pedagògica permanent i de col·laboració harmònica arxiu-ensenyants. En altres arxius s'han realitzat experiències puntuals sense continuïtat: Igualada, Terrassa, Sabadell, l'Hospitalet de Llobregat, etc
- ³ ICE-UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA: *Hacer historia. Primera fase de investigación*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 1981. Adaptació del mètode 13-16, de l'School Council anglès, que escollia el mètode de l'historiador per construir coneixement històric a l'aula.
- ⁴ Actualment tots els llibres de text d'història, sobretot els de secundària, s'editen amb gran profusió de fonts primàries, cosa impensable fa un parell de dècades. És interessant la tesi de doctorat d'Isabel López del Amo, presentada a la Universitat de Barcelona (1994), sobre *L'ús i el tractament didàctic de les fonts històriques a les aules de BUP. Reconstituir i ensenyar la història*, en la qual es mostra la utilització bastant general de fonts primàries a les aules de secundària de Catalunya, encara que amb funcionalitats i objectius diferents.
- ⁵ BOADAS, J.: «L'estratègia de difusió dels arxius catalans: anàlisi d'actuacions i algunes propostes», *LLigall*, núm. 8 (1994), pàg. 157.
- ⁶ LEWIS, M.: «Marketing i publicitat per a arxivers», *LLigall*, núm. 7 (1993), pàg. 65-76. L'arxivera municipal de Chester explica les mesures d'atenció al públic i la difusió de les tasques de l'arxiu per millorar la gestió i eficàcia del servei.
- ⁷ LATORRE, R.: «Les fonts primàries: els arxius, centres de referència per a les fonts primàries», dins *1 Jornades de Didàctica de les Ciències Naturals i Socials al Baix Llobregat*. [Barcelona]: Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Departament d'Ensenyament - Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, 1994, pàg. 168.
- ⁸ GAVALDÀ, A.: «La història local i comarcal en el disseny curricular català. Aportacions metodològiques i didàctiques», dins *1 Jornades de recerca històrica i social del Baix Llobregat*. [Barcelona]: Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Arxiu Històric Comarcal de Sant Feliu de

- Llobregat - Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, 1993, pàg. 41-64.
- ⁹ MATAS, J.: «Els fons documentals: organització i continguts», dins *Els Arxius Municipals de Barcelona*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 1988, pàg. 38.
- ¹⁰ LUC, J.N.: *La enseñanza de la historia a través del medio*. Madrid: Cincel-Kapelusz, 1987.
- ¹¹ GABRIEL, P.: «Centres de producció i línies de recerca de la història local a la Gran Bretanya», dins *I Jornades de recerca històrica, op. cit.*, pàg. 172.
- ¹² MAYAYO, A.: «Centres de producció i línies de recerca de la història local a Itàlia», dins *I Jornades de recerca històrica, op. cit.*, pàg. 185.
- ¹³ MUÑOZ, E - PAGÈS, J.: «Orientacions per l'elaboració de projectes curriculars de l'àrea de Ciències Socials de l'etapa de l'Ensenyament Secundari Obligatori (12-16)», dins *Actes del Segon Simpòsium sobre l'ensenyament de les Ciències Socials*. Vic: Eumo, 1991, pàg. 136.
- ¹⁴ FONTANA, J.: *La història després de la fi de la història*. Vic: Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives - Eumo, 1992 i «La nova història local: noves perspectives», dins *Reflexions metodològiques sobre la història local*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1985.
- MAYAYO, A.: «Història local i història total», dins *La història i els joves historiadors. Actes de les Primeres Jornades de Joves Historiadors Catalans*. Barcelona: La Magrana, 1986. Col·laboracions a *L'espai viscut. Col·loqui Internacional d'Història local*. València: Diputació de València, 1989.
- ¹⁵ TERRADES, I.: «La història de les estructures i la història de la vida», dins *La vida quotidiana dins la perspectiva històrica. III Jornades d'Estudis Històrics Locals*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Balearics, 1985.
- ¹⁶ PARRAMON, C. - GUTIÉRREZ, G.: «Els arxius i l'activitat escolar», dins *I Jornades de recerca històrica, op. cit.*, pàg. 65-77.

RESSENYES BIBLIOGRÀFIQUES

Núm. 3
1997

Agustí G. Larios · Albert Grau ·
Esther Hachuel · Miquel Gutiérrez ·
Lluís Virós · Pau Esteban · Joan Puig ·
Sebastià Serracarabassa · Santi Sanz ·
Eduardo Rojo · Marc Rius · Andreu
Salvat · Joan Rosell · Natàlia Bubí ·
Lluís Monjas · Eulàlia Solé ·
Josep Moran · Jaume Botey · Miriam
Retuerta · Carles Santacana · Josep
M. Cobos · Kenneth A. Dubin ·
Mercè Renom

